

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Lausunto

1 (3)

Dnro V/5754/2022

24.3.2022

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausuntopyyntönnne 18.2.2022 (Asianumero VN/1070/2021)

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoa (Valvira) antamaan lausunnon luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta (jäljempänä luonnos). Määräaika lausunnon antamiselle on 3.4.2022.

Valviran lausunto

1.1 Ehdotettu laki sukupuolen vahvistamisesta

Luonnoksen mukaan sukupuolen vahvistamista haetaan hakemuksella. Vahvistamisen edellytyksenä on, että henkilö on täysi-ikäinen hakemusta ratkaistaessa, mutta hakemuksen voisi tehdä myös alaikäinen. Koska hakemus raukeaa, jos sitä ole vahvistettu kuuden kuukauden kuluessa sen vireilletulosta (ks. myös jälj.), hakemuksen voi tehdä aikaisintaan 17 vuoden ja kuuden kuukauden iässä. Kun otetaan huomioon nuoruusiän kehityshaasteet, sukupuolen vahvistamisen vaikutukset ja yleisesti sukupuolen merkitys henkilölle, Valvira pitää muun ohella Palveluvalikoimaneuvoston (Palko) suositukseen STM038:00/2020 liittyvän tutkimuskirjallisuuden nojalla perusteltuna, että sukupuoli voidaan vahvistaa vain täysi-ikäiselle. Se esittää lisäksi samasta syystä harkittavaksi, että myös hakemuksen voisi jättää vain täysi-ikäinen.

Luonnoksen mukaan hakemus sukupuolen vahvistamiseksi on perusteltava, millä tarkoitetaan selvitystä siitä, että hakija kokee pysyvästi kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen. Selvityksen sisällölle ei ole asetettu tarkempia eikä perusteluille yksityiskohtaisia sisällöllisiä tai muodollisia vaatimuksia, koska sukupuoli-identiteetti on yksilöllinen ja henkilökohtainen kokemus. Perusteista tulisi kuitenkin käydä selvästi ilmi, kumpaan sukupuoleen hakija kokee kuuluvansa.

Luonnoksen mukaan lain tavoitteena on vahvistaa henkilön itsemääräämisoikeutta erottamalla sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen lääketieteellisistä tutkimuksista ja hoidoista. Hakemus sukupuolen vahvistamisesta perustuisi henkilön omaan selvitykseen koskien hänen sukupuolen kokemustaan.

Viitaten edellä sukupuolen vahvistamisesta ja sen merkityksestä lausuttuun, Valvira katsoo, että perustelujen sisältö tulisi määrittää mahdollisimman tarkasti laissa tai vähintään sen esitöissä. Tämä auttaisi myös lainsoveltajaa. Luonnoksen perusteella mikä tahansa selvitys riittää, kunhan hakemusta ei ole tehty ilmeisen perusteettomasti. Vaikka tulevassa sääntelyssä ei ole kyse lääketieteellisistä tutkimuksista ja hoidoista, sukupuoli-identiteetin tutkimusprosessissa tähän asti kertynyttä asiantuntemusta olisi varmasti mahdollista käyttää määritettäessä edellä mainitun selvityksen ja perustelujen sisältöä.

Esimerkiksi Palkon suosituksessa STM038:00/2020 transsukupuolisuudesta johtuvan dysforian lääketieteellisistä hoitomenetelmistä todetaan, että sukupuoli-identiteetin tutkimusprosessissa selvitetään laajasti potilaan elämänhistoriaa ja että sukupuoli-identiteetin tulee olla selkeä ainakin kahden vuoden ajan, jotta diagnoosi transsukupuolisuudesta voidaan asettaa. Vastaavasti arvioitaessa, onko hakija esittänyt selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen, huomioon voisi ja kannattaisi ottaa muun ohella, onko hän selvittänyt riittävän laajasti elämänsä ja esittänyt selvityksen siitä, että hänen sukupuoli-identiteettinsä on ollut selkeä ainakin kahden vuoden ajan.

Luonnoksessa ei ole myöskään tarkemmin määritelty, mitä tarkoitetaan hakemuksen ilmeisellä perusteettomuudella. Luonnoksen mukaan hakemus voi olla ilmeisen perusteeton, jos siitä selvästi ilmenee, ettei sitä ole tehty ehdotetun lain mukaisessa tarkoituksessa, tai jos sen ilmeisenä tarkoituksena on saavuttaa sellainen oikeusvaikutus, joka ei ole lain tarkoituksen mukainen. Tämä jättää asian liian avoimeksi. Jos tarkoituksena on estää esimerkiksi sukupuoli-identiteettin väkijänsä velvollisuuden (esim. asevelvollisuus) vältteleminen tai muut vastaavat ”hyödyn” tavoittelun tilanteet, näistä tulisi mainita laissa tai sen esitöissä nimenomaisesti. Jos tarkoituksena on, että vahvistamista ei tule käytännössä lainkaan hylätä, myös tämä tulisi mainita nimenomaisesti.

On tärkeää, että hakemus sukupuolen vahvistamiseksi perustuu vakaaseen harkintaan, eikä sitä ole tehty impulsiivisesti tai harkitsemattomasti. Tämä toteutuu luonnoksen mukaan sillä, että hakemuksen jätettyään hakija saa Digi- ja väestövirastolta (DVV) tietoa hakemuksen käsittelystä ja sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksista. DVV voi vahvistaa hakijan sukupuolen, kun hakija on vahvistanut hakemuksensa. Hakemus voidaan kuitenkin vahvistaa aikaisintaan 30 päivän kuluttua siitä, kun hakemus on tullut vireille. Jos hakija ei ole edellä todetusti vahvistanut hakemustaan viimeistään kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun hakemus on tullut vireille, hakemus raukeaa.

Viitaten edellä sukupuolen vahvistamisesta ja sen merkityksestä lausuttuun 30 päivän harkinta-aika on hyvin lyhyt ottaen huomioon myös, että luonnoksen perusteella sukupuolen vahvistamista voi hakea myöhemmin takaisin aikaisemman rekisterimerkinnän mukaiseksi. Vaikka nykyisen sukupuolen korjaamisprosessin kesto ei voi rinnastaa täysin tässä tarkoitettuun harkinta-aikaan, kesto ilmentää kysymyksessä oleviin seikkoihin tarvittavaa arviointiajan suuruusluokkaa. Sukupuolen korjaamisprosessi kestää nykyisin useita vuosia. Palkon suosituksen STM038:00/2020 mukaan trans-poliklinikan tutkimusprosessi kestää noin vuoden ja sen jälkeen henkilö siirtyy noin vuoden kestäväan tosielämän seurantavaiheeseen. Valvira esittää harkittavaksi, että hakemuksen tulisi olla vireillä esimerkiksi puoli vuotta (harkinta-aika), minkä jälkeen DVV voi vahvistaa hakijan sukupuolen, jos hakija vahvistaa kyseisen puolen vuoden jälkeen hakemuksensa. Valvira esittää harkittavaksi myös,

ettei uutta hakemusta sukupuolen vahvistamiseksi aikaisemman rekisterimerkinnän mukaiseksi voisi tehdä kuin vasta tietyn ajan, esimerkiksi kahden vuoden, jälkeen edellisen hakemuksen hyväksymisestä. -

Valvira toteaa lisäksi, että sukupuolen vahvistamisprosessiin liittyy tällä hetkellä olennaisena osana lääketieteellisen selvityksen esittäminen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa. Vaikka tulevassa muutoksessa ei ole kyse lääketieteellisistä tutkimuksista ja hoidoista vaan sukupuolen juridisesta vahvistamisesta, on tärkeää huolehtia siitä, että DVV:llä on riittävä osaaminen ja ymmärrys aihekentästä. Luonnoksessa asiaa ei ole käsitelty.

1.2 Steriloimislaki

Steriloimislain 1 §:n 1 momentin 7 kohdan peruste steriloimiseen tulee tarpeettomaksi, kun uusi sukupuolen vahvistamisesta annettava laki tulee voimaan, joten se tulee kumota luonnoksessa esitetyn mukaisesti.

1.3 Laki hedelmöityshoidoista

Lain 1 §:n 1 momentin mukaan laissa säädetään sellaisen hedelmöityshoidon antamisesta, jossa ihmisen sukusolu tai alkio viedään naiseen raskauden aikaansaamiseksi. Lainkohtaa on tulkittu niin, ettei hoitoa voi saada henkilö, joka on vahvistanut sukupuolensa mieheksi. Ehdotetun sukupuolen vahvistamisesta annetun lain tultua voimaan henkilön sukupuolena pidetään henkilön lisääntymisbiologista sukupuolta, kun sovelletaan hedelmöityshoidoista annettua lakia sekä muita sosiaali- ja terveydenhuoltoa tai lääketieteellistä tutkimusta koskevia säännöksiä, jotka perustuvat henkilön sukupuoleen. Luonnoksen mukaan lisääntymisbiologinen sukupuoli tarkoittaa sukupuolta, jolle ominaiset sukusolut tai lisääntymiseen tarvittavat muut biologiset mekanismit, kuten kohtu, henkilöllä on. Valvira esittää harkittavaksi, että sukupuolen vahvistamisesta annettuun lakiin ehdotetun viittaussäännöksen lisäksi/asemesta ainakin hedelmöityshoidoista annettua lakia muutettaisiin tulevaa oikeustilaa vastaavaksi, ettei asia jää vahingossa ottamatta huomioon. Valvira esittää harkittavaksi myös, että termi lisääntymisbiologinen sukupuoli määriteltäisiin laissa, esimerkiksi hedelmöityshoidoista annetun lain 2 §:n määritelmässä.

Ratkaistu: 24.03.2022
Ratkaisija: Henriksson Markus
Virka-asema: Ylijohtaja
Esittelijät:
Jormanainen Reijo, Lakimies

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu
asiankäsittelyjärjestelmässä.
Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Lisätietojen antaminen

Lisätietoja antaa tarvittaessa lakimies Reijo Jormanainen, puh. 0295 209 320